

Er kvinner fornøyd med arbeidstiden sin?

Tidligere forskning fra mange land tyder på at langt flere kvinner ønsker å jobbe mindre, ikke mer enn det de gjør. Dette støttes ikke av våre analyser basert på nyere AKU-data. Vi finner at andelen som foretrekker lengre arbeidstid er høyere enn andelen som foretrekker kortere arbeidstid. De fleste kvinner er likevel fornøyd med sin avtalte arbeidstid, men det gjelder i større grad heltidsansatte enn deltidsansatte.

Marit Rønsen og
Ragni Hege Kitterød

Norge og Norden er kjent for å ligge helt på verdenstoppen i kvinnelig yrkesdeltakelse, og mødre utmerker seg spesielt ved at mange er i jobb også mens barna er små. I 2008 var over 80 prosent av norske mødre med barn under skolealder yrkesaktive. Det er en høyere andel enn blant kvinner flest i yrkesaktiv alder og ikke så langt unna yrkesdeltakelsen blant menn (Statistisk sentralbyrå 2009).

Samtidig er deltidsarbeid fortsatt utbredt blant kvinner. Over 40 prosent av alle sysselsatte kvinner og nærmere halvparten av sysselsatte mødre med barn under 16 år har deltid som sin avtalte arbeidstid (Bø mfl. 2008). Også når barna er store, jobber mange kvinner deltid. Deltidsandelen blant sysselsatte mødre med barn i skolealder (7-15 år), ligger omtrent på samme nivå som blant mødre med noe yngre barn, tett oppunder 50 prosent (ibid.)

Gjennom arbeidsmiljølovens bestemmelser fra 1977 har norske foreldre lenge hatt gode muligheter til å jobbe deltid. Loven gir arbeidstakere rett til nedsatt arbeidstid av helsemessige, sosiale eller andre viktige velferdsgrunner, for eksempel omsorg for barn, dersom det ikke medfører særlige ulemper for virksomheten. Samtidig er fødselspermisjonsordningen blitt utvidet en rekke ganger de siste par tiårene, og storstilet utbygging av barnehager har gitt langt flere og billigere barnehageplasser. Alt i alt skulle dette tilsi at det er blitt lettere å jobbe heltid. Det kan derfor være et tankekors at deltidsandelen fortsatt er så høy.

Avtalt arbeidstid ikke alltid lik ønsket

En grunn til at ikke flere kvinner jobber heltid, kan være at det er en god del «ufrivillig» deltid. Denne problemstillingen har vært mye fremme i offentlig debatt og har vært drøftet både i en offentlig utredning fra 2004 (NOU 2004:29) og i nyere norsk forskning (Kjeldstad og Nymoene 2004, Kjeldstad 2006). At det ofte kan være et klart misforhold mellom avtalt og ønsket arbeidstid, er også påvist tidligere. Et entydig funn i både nasjonal og internasjonal litteratur, er imidlertid at kvinner oftere ønsker kortere enn lengre arbeidstid (Ellingsæter 1987, Kitterød og Roalsø 1996, Torp og Barth 2001, Stier og Lewin-Epstein 2003, Van Echelt mfl. 2006, Kitterød 2007).

Disse studiene er basert på ulike spørreundersøkelser med varierende fokus, problemstilling og spørsmålsformulering, men hovedinntrykket er likevel at en stor andel heltidsarbeidende kvinner gjerne skulle jobbe mindre. I Norge gjelder det fra en drøy tredjedel til vel halvparten. «Oversysselsetting» synes dermed å være et større problem enn «undersysselsetting».

Marit Rønsen (t.v.) er samfunnsøkonom og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (marit.ronsens@ssb.no).

Ragni Hege Kitterød er sosiolog og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (ragni.kitterod@ssb.no).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU):

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) er kvartalsvise, representative utvalgsundersøkelser basert på telefonintervju og som dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge. Hvert kvartal trekkes det tilfeldig ut et antall familieenheter bestående av til sammen 24 000 personer som intervjues om sin tilknytning til arbeidsmarkedet i en nærmere fastsatt referanseuke. Referanseukene er løpende, det vil si at alle årets uker blir kartlagt. Intervjuobjektene deltar i alt 8 ganger i løpet av 8 påfølgende kvartaler.

Fordelingen av de sysselsatte på heltid og deltid bygger på opplysninger om avtalt arbeidstid. For personer som ikke har noen fast arbeidstidsavtale, eller som har en arbeidstid som varierer fra uke til uke, brukes gjennomsnittlig arbeidstid som grunnlag.

Avtalt arbeidstid deles inn i

Kort deltid : 1-19 timer per uke.

Lang deltid: 20-36 timer per uke, med unntak av personer med arbeidstid 32-36 timer som oppgir at dette utgjør heltid

Heltid: 37 timer og over, samt personer med arbeidstid 32-36 timer som oppgir at dette utgjør heltid.

Undersysselsatte omfatter deltidssysselsatte som ønsker og har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan starte med det innen en måned. (I vår artikkel bruker vi begrepet undersysselsetting om samtlige deltidsansatte som ønsker lengre arbeidstid.)

AKU er nærmere omtalt på SSBs nettsider, i serien NOS Arbeidsmarkedsstatistikk/NOS Arbeidskraftundersøkelsen og i Bø og Håland (2002).

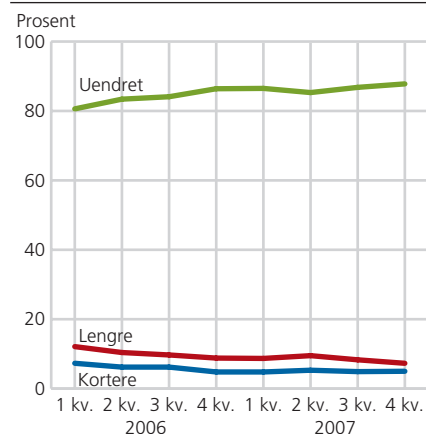
I de løpende norske Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) har det lenge vært publisert tall for undersysselsetting blant deltidsarbeidere. Undersysselsetting er definert ganske strengt i AKU (se tekstboks). I 2007 utgjorde andelen undersysselsatte 10 prosent av de deltidssysselsatte, det laveste nivået siden målingene startet på slutten av 1980-tallet. Kvinnene utgjorde det store flertallet, 51 000 av i alt 66 000 undersysselsatte (Herstad Horgen og Rønning 2008).

Det er likevel ikke gitt at de undersysselsattes arbeidstidsønsker kan regnes direkte om til ledige arbeidskraftsressurser i form av ekstra timer eller årsverk. Sammenligningsgrunnlaget er som nevnt avtalt arbeidstid, og tidligere forskning har vist at faktisk arbeidstid ofte kan være lengre enn avtalt arbeidstid (Fevang 2004). Mange deltidsansatte tar for eksempel ekstravakter eller andre småjobber i tillegg til den vanlige jobben (Moland og Gautun 2002, Amble 2008). Dermed vil det ekstra arbeidstilbudet sannsynligvis være noe lavere enn det som fremkommer av differansen mellom avtalt og ønsket arbeidstid (Kjeldstad 2009).

Tidligere har det ikke vært mulig å si noe om hvor fornøyd heltidsarbeidende kvinner er med arbeidstiden sin ut fra AKU, men fra og med 2006 blir spørsmålet om ønsket arbeidstid også stilt til heltidssysselsatte. Med dette har vi fått en ny kilde med løpende informasjon om folks arbeidstidspreferanser.

I denne artikkelen bruker vi disse dataene til å kartlegge omfanget av misforhold mellom avtalt og ønsket arbeidstid blant kvinner, om de kunne tenke seg

Figur 1. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år. 1. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007, Statistisk sentralbyrå.

å jobbe mer eller mindre, og om det er forskjeller mellom heltidsarbeidende og deltidsarbeidende i så måte. Vi undersøker også om enkelte grupper utmerker seg ved å være mer eller mindre tilfredse med arbeidstiden enn andre. Til slutt sammenholder vi våre funn med tidligere undersøkelser og peker på noen grunner til mulige uoverensstemmelser.

Flertallet stort sett fornøyd ...

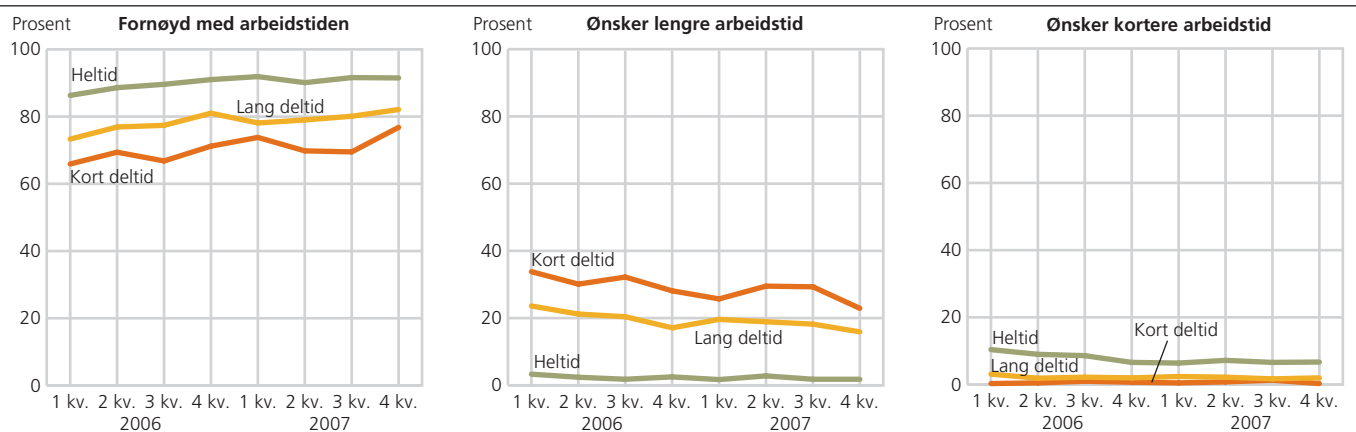
Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) er hovedkilden til informasjon om befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet i Norge (se tekstboks). Det er en stor, løpende datainnsamling som gir detaljert kunnskap om sysselsetting, arbeidsledighet, arbeidstid, midlertidig fravær og så videre. Intervjueren spør både om avtalt og vanlig arbeidstid, faktisk arbeidstid i referanseuken og ønsket arbeidstid.

Arbeidstidspreferansene avdekkes ved først å spørre alle som er sysselsatt: «Ønsker du en annen avtalt arbeidstid enn xx timer per uke, under forutsetning av at inntekten endres tilsvarende?» De som svarer bekreftende, blir så spurt: «Hvor mange timer per uke ønsker du i alt som avtalt arbeidstid?» Ved å sammenligne ønsket og avtalt arbeidstid kan vi så finne ut om arbeidstakeren ønsker kortere eller eventuelt lengre arbeidstid.

Figur 1 viser hvordan kvinners tilfredshet med avtalt arbeidstid har utviklet seg fra første kvartal 2006 da heltidsarbeidende for første gang ble spurt om ønsket arbeidstid. Vi begrenser oss til ansatte i aldersgruppen 25-54 år, det vil si vi utelater selvstendige næringsdrivende som vanligvis bestemmer arbeidstiden selv, og konsentrerer oss om den delen av livet da de fleste er etablert med familie og omsorgsansvar.

Det store flertallet av norske kvinner er fornøyd med sin avtalte arbeidstid, viser figuren. Andelen som ikke ønsker noen annen avtalt tid enn den de har, lå på over 80 prosent i hele perioden og var i 4. kvartal 2007 hele 88 prosent. Dette gjelder som et gjennomsnitt for både heltids- og deltidsansatte kvinner.

Figur 2. Andelen heltids- og deltidsansatte som er *fornøyd* med sin avtalte arbeidstid, andelen som *ønsker lengre* avtalt arbeidstid og andelen som *ønsker kortere* avtalt arbeidstid. 1. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007, Statistisk sentralbyrå.

Ifølge AKU er andelen som foretrekker lengre arbeidstid noe høyere enn andelen som foretrekker kortere arbeidstid. I gjennomsnitt over perioden ønsket vel 9 prosent av de ansatte å jobbe mer, mens nærmere 6 prosent ønsket å jobbe mindre. Dette står i motsetning til resultatene fra tidligere undersøkelser basert på andre datakilder, der de fleste som rapporterte at de ikke var fornøyd med arbeidstiden, helst ville jobbe mindre. AKU støtter derfor ikke en antakelse om at «oversysselsetting» er et større problem enn «undersysselsetting».

... men færre blant deltidsansatte

Resultatene fra tidligere undersøkelser kan tyde på at heltidsarbeidende kvinner oftere er misfornøyd med arbeidstiden sin enn deltidsarbeidende kvinner (Pettersen 2003). Dette blir heller ikke bekreftet av AKU. Figur 2 viser heller at tilfredsheten øker med avtalt arbeidstid. Blant heltidsansatte var andelen som ikke ønsket noen annen arbeidstid omkring 90 prosent, mens den var litt under 80 prosent blant dem som jobbet lang deltid og rundt 70 prosent blant dem som jobbet kort deltid (se tekstboks for definisjoner av heltid og lang og kort deltid).

Ikke overraskende ønsket en svært liten andel av de heltidsansatte kvinnene lengre arbeidstid, kun 2-3 prosent. Blant de deltidsansatte var andelen langt større. Den falt imidlertid fra 24 til 16 prosent for ansatte med lang deltid og fra 34 til 23 prosent for ansatte med kort deltid i perioden 1. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007 (se figur 2). Dette var en oppgangskonjunktur preget av stor etterspørsel etter arbeidskraft, og det er nylig vist at utviklingen i undersysselsetting i store trekk følger konjunkturforløpet. Det vil si at det blir færre undersysselsettinger i gode tider og flere i perioder med svakere økonomisk vekst (Kjeldstad 2009).

Andelen som foretrekker kortere arbeidstid, er naturlig nok høyest blant heltidsansatte, men misforholdet er likevel en god del mindre enn for deltidsarbeidere som ønsker lengre arbeidstid. Andelen heltidsarbeidere som ønsket kortere arbeidstid, var noe høyere ved begynnelsen enn ved slutten av perioden, med et gjennomsnitt på om lag 8 prosent over årene 2006-2007. Vår konklusjon basert på AKU-data og situasjonen på arbeidsmarkedet den gang, må derfor bli at feiltilpasningen i arbeidstid synes å være langt mer utbredt blant deltidsansatte enn blant heltidsansatte.

Hvor mye ønsker kvinner å jobbe?

Så langt har vi sett på andelen ansatte som er tilfreds med sin avtalte arbeidstid, eller som kunne ønske å jobbe mer eller mindre. For å kaste ytterligere lys over mulig «undersysselsetting» eller «oversysselsetting» blant kvinner har vi også undersøkt *hvor mange timer* per uke disse kvinnene egentlig ønsker å arbeide og sammenlignet det med deres avtalte arbeidstid. For dem som har svart at de ikke ønsker noen annen avtalt arbeidstid enn den de har, forutsetter vi at ønsket arbeidstid er lik avtalt arbeidstid. For de andre er ønsket arbeidstid basert på eget svar i AKU. Resultatet fremgår av tabell 1.

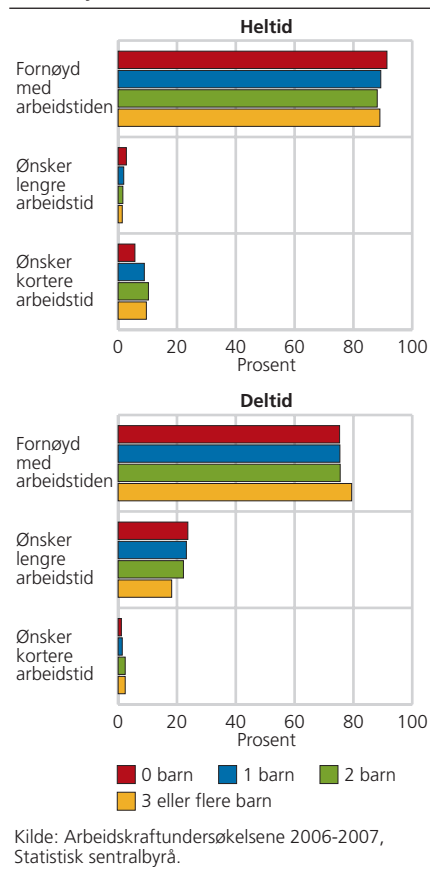

Tabell 1. Ønsket og avtalt arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år. Gjennomsnittlig antall timer per uke. 2006-2007

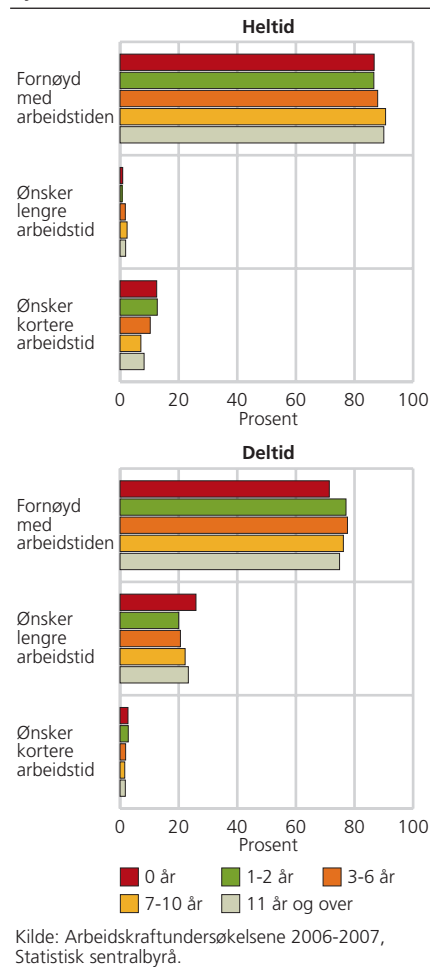
	Alle		Heltid		Deltid	
	Avtalt tid	Ønsket tid	Avtalt tid	Ønsket tid	Avtalt tid	Ønsket tid
Alle	32,7	33,6	38,1	37,7	23,1	26,1
Fornøyd med avtalt tid	33,7	33,7	38,1	38,1	23,9	23,9
Ikke fornøyd	28,9	33,1	38,4	33,5	21,7	32,8
- Ønsker lengre tid	23,7	34,7	37,0	42,2	21,1	33,3
- Ønsker kortere tid	37,6	30,6	38,8	30,1	28,4	26,7

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007.

Figur 3. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år, etter antall barn under 16 år. Gjennomsnitt 2006-2007. Prosent

Figur 4. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år, etter yngste barns alder. Gjennomsnitt 2006-2007. Prosent

Det er ikke så stor forskjell mellom avtalt og ønsket arbeidstid når vi ser alle kvinnelige ansatte under ett. Ønsket arbeidstid ligger litt høyere enn avtalt arbeidstid, men det skiller ikke mer enn en knapp time per uke (33,6 mot 32,7 timer). Blant heltidsarbeidere er misforholdet enda mindre. De har en avtalt arbeidstid på 38,1 time per uke og kunne ønske å jobbe 37,7 timer. Deltidsarbeidere derimot vil gjerne jobbe mer enn de gjør, og forskjellen her er større, 3 timer i uken (26,1 mot 23,1 timer).

De som er fornøyd, det vil si som svarer at de *ikke ønsker noen annen avtalt arbeidstid*, arbeider i gjennomsnitt 33,7 timer i uken. De heltidsansatte jobber 38,1 timer og de deltidsansatte 22,9 timer. Dette skulle da også tilsvare deres ønskede arbeidstid.

Mer interessant er det kanskje å se at de som *ikke er fornøyd med arbeidstiden*, ville foretrekke å jobbe over fire timer mer i uken (33,1 timer mot en avtalt tid på 28,9 timer). Som forventet ønsker heltidsarbeidere å jobbe mindre og deltidsarbeidere å jobbe mer, men misforholdet er mye større i sistnevnte gruppe. Deltidsansatte som ikke er fornøyd, ønsker å jobbe 11,1 timer mer, mens heltidsansatte vil jobbe 4,9 timer mindre.

Om vi deler inn dem som ikke er fornøyd etter hvorvidt de *ønsker lengre eller kortere arbeidstid*, kommer kontrastene enda tydeligere frem. I gjennomsnitt ser vi at de som ønsker en lengre avtalt arbeidstid, vil arbeide hele 11 timer mer i uken (34,7 mot 23,7), drøye 5 timer mer blant heltidsansatte og drøye 12 timer mer blant deltidsansatte. Til sammenligning vil alle som ønsker kortere avtalt arbeidstid, gjerne jobbe 6 timer mindre per uke (30,6 mot 37,6), nesten 9 timer mindre blant heltidsansatte og ikke fullt 2 timer mindre blant deltidsansatte.

Yngre barn – mindre interesse for heltid

Oversikten i tabell 1 gir et bilde av arbeidstidsønsker blant samtlige kvinnelige ansatte i alderen 25-54 år. Det kan opplagt være interessante forskjeller mellom ulike grupper av kvinner som ikke kommer frem her. Ulike omsorgsforpliktelser vil for eksempel gjøre det mer eller mindre ønskelig med kortere arbeidstid. Ulik utdanning vil kunne gjøre det lettere eller vanskeligere å få akkurat den arbeidstiden man selv foretrekker. Og forholdene på arbeidsplassen kan i større eller mindre grad legge til rette for det mangfoldet av tilpassninger som ulike arbeidstidsønsker krever.

Vi har sett nærmere på noen slike forskjeller, blant annet på omsorgsforpliktelser representert ved antall hjemmeboende barn under 16 år og alderen på barna. For at ikke gruppene med deltid skal bli for små, har vi slått sammen kort og lang deltid i disse analysene.

Kvinner med barn er noe mindre fornøyd med å jobbe heltid enn kvinner som ikke har barn under 16 år, men forskjellene er relativt små, bare 2-3 prosentpoeng (se figur 3). Nesten 90 prosent av heltidsarbeidende kvinner med to eller flere barn, er tilfreds med sin nåværende arbeidstidsavtale, og kun 10 prosent uttrykker et ønske om kortere arbeidstid. Blant deltidsansatte er det i første rekke mødre med tre eller flere barn som er mer fornøyd med denne arbeidstiden enn andre.

Et lignende bilde får vi når det gjelder yngste barns alder (se figur 4). Mødre med barn under skolealder er noe mindre tilfreds med å jobbe heltid enn mødre med eldre barn, og av dem som har barn under tre år, ønsker 13 prosent kortere arbeidstid.

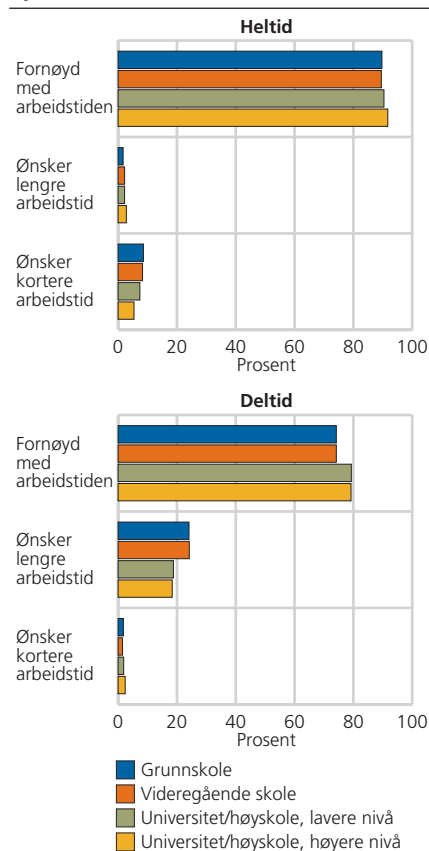
Litt overraskende rapporterer deltidsansatte mødre med nullåringer i noe større grad enn andre mødre at de kunne ønske lengre arbeidstid. Dette er imidlertid i all hovedsak mødre som fortsatt har foreldrepermisjon, og som da svarer ut fra den arbeidstiden de hadde før fødselen. Derfor blir svarene mer hypotetiske og vanskeligere å tolke.

Høyt utdannede oftere tilfreds

Om vi ser heltids- og deltidsarbeidere under ett, finner vi at kvinner med universitets- og høyskoleutdanning er noe mer fornøyd med sin avtalte arbeidstid enn kvinner med lavere utdanning. Forskjellen er størst blant deltidsarbeidende, der 79 prosent av dem med høyere utdanning og 74 prosent av dem med grunnskole og videregående skole rapporter at de er tilfreds med arbeidstiden. Blant heltidsarbeidende er forskjellen mindre, henholdsvis 92 og 90 prosent (se figur 5).

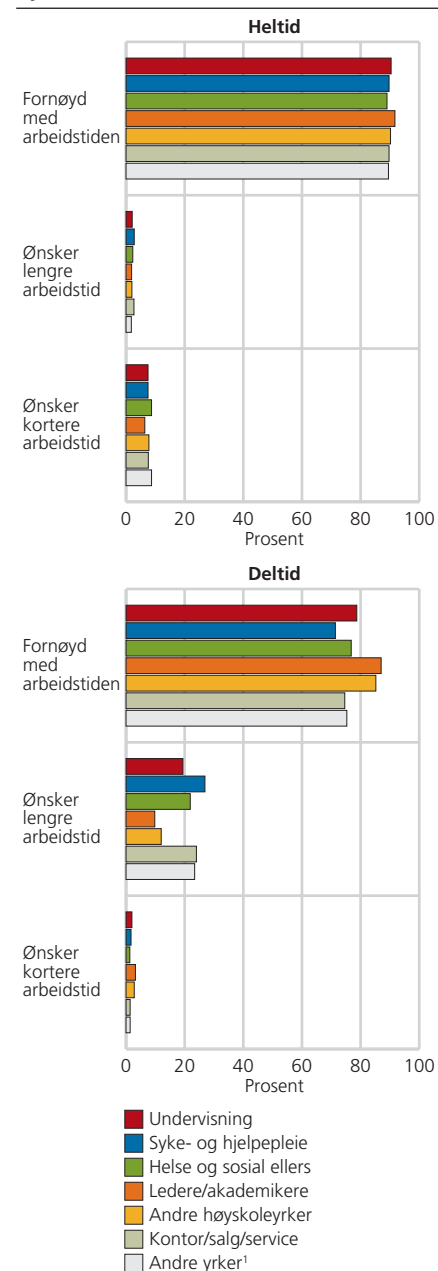
Muligheten til å få en jobb med akkurat den arbeidstiden en ønsker seg, ser altså ut til å øke med utdanning. Det kan ha noe å gjøre med den type jobb de ulike utdanningene kvalifiserer for, men i situasjoner med knapphet på høyt utdannet arbeidskraft, kan det også skyldes en sterkere forhandlingsposisjon overfor mulige arbeidsgivere. Denne problemstillingen må vi la ligge i denne omgang. Nedenfor ser vi imidlertid hvordan tilfredshet med arbeidstiden varierer mellom ulike yrkesgrupper og med endel egenskaper knyttet til jobben.

Figur 5. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år, etter utdanning. Gjennomsnitt 2006-2007. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007, Statistisk sentralbyrå.

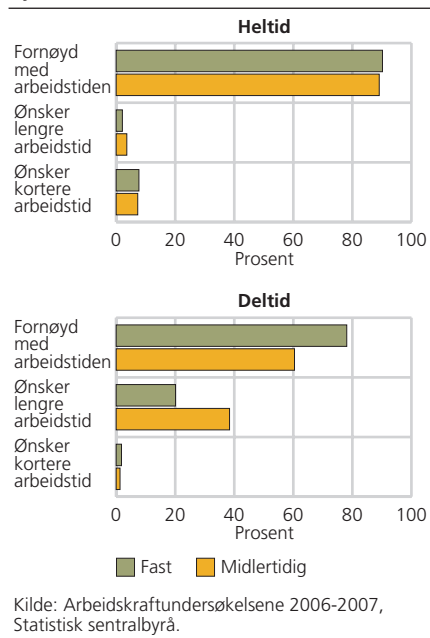
Figur 6. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år, etter yrkesgruppe. Gjennomsnitt 2006-2007. Prosent

¹ "Andre yrker" omfatter hovedsakelig jobber innenfor primærnæringene, transport og industri, håndverk og jobber uten krav til utdanning. Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007, Statistisk sentralbyrå.

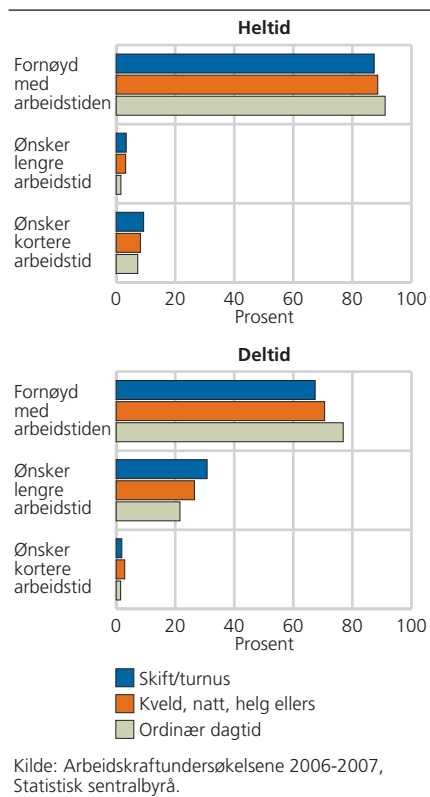

Figur 7. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år, etter ansettelsesforhold. Gjennomsnitt 2006-2007. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007, Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Ønsket arbeidstid blant kvinnelige ansatte 25-54 år, etter arbeidstidens forlegning. Gjennomsnitt 2006-2007. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene 2006-2007, Statistisk sentralbyrå.

Det kan kaste noe mer lys over hvor vanskelig eller lett det er å få til ønsket tilpasning i arbeidstid i ulike deler av arbeidsmarkedet.

En av fire deltidsykepleiere vil jobbe mer

Samlet sett er ledere og akademikere mest fornøyd og sykepleiere minst fornøyd med den timeavtalen de har, men som for utdanning, er det relativt små forskjeller blant heltidsansatte. Rundt 90 prosent av alle yrkesgrupper er fornøyd med å jobbe heltid, og andelen som ønsker å jobbe mindre, ligger bare på 7-9 prosent.

Blant deltidsarbeidere er kontrastene større, noe som også er påvist i tidligere studier (Kjeldstad og Nymoen 2004, Kjeldstad 2006). Våre analyser viser at 87 prosent av ledere og akademikere og 71 prosent av sykepleiere er tilfreds med den avtalte arbeidstiden. Over en firedel av sykepleiere som jobber deltid, kunne tenke seg en lengre ukentlig arbeidstid, mens kun 2 prosent ønsker å jobbe mindre (se figur 6).

Noe lignende ser vi til dels også innenfor andre helse- og sosialyrker, i kontor-, salgs- og serviceyrker, i restkategorien «andre» yrker og blant lærere. Det vil si at mange opplever å ha en stillingsbrøk som er for lav. Selv om faktisk arbeidstid av og til overstiger den avtalte i slike yrker fordi deltidsstillingene blir supplert med merarbeid (Moland og Gautun 2002, Amble 2008), må vi kunne regne med en betydelig arbeidskraftsreserve innenfor disse sektorene.

Midlertidig og på deltid – minst fornøyd

I utgangspunktet ville vi forvente at fast ansatte i større grad enn midlertidig ansatte er i stand til å få den arbeidstidsavtalen de ønsker seg, og dette blir bekreftet av funn vist i figur 7. Det er imidlertid i første rekke midlertidig ansatte på deltid som ikke er fornøyd med nåværende arbeidstid. Hele 40 prosent i denne gruppen svarer at de kunne ønske en annen avtalt arbeidstid. For fast ansatte er den tilsvarende andelen i overkant av 20 prosent. Omtrent samtlige midlertidig ansatte på deltid som ikke er fornøyd med arbeidstiden, kunne ønske å jobbe mer, bare en drøy prosent kunne tenke seg å jobbe mindre.

Skift- og turnusarbeidere vil jobbe mer

Å jobbe utenom vanlig dagtid er ganske utbredt blant norske arbeidstakere. Om lag en av tre av samtlige ansatte har en arbeidstidsordning som innebærer skift- eller turnusarbeid, eller andre ordninger der arbeidet gjøres på kveld, natt, lørdag eller søndag (Andersen mfl. 2008).

Figur 8 viser at de som jobber vanlig dagtid, generelt sett er mer fornøyd med den avtalte arbeidstiden enn dem som jobber skift eller turnus. I den sistnevnte gruppen sier 9 prosent av heltidsarbeiderne at de kunne tenke seg å jobbe mindre, mens hele 31 prosent av deltidsarbeiderne uttrykker et ønske om lengre avtalt arbeidstid. I gruppen som jobber vanlig dagtid, er de tilsvarende andelene 7 og 22 prosent.

Sykepleiere og andre helse- og omsorgsarbeidere har spesielt høye andeler med skift- og turnusarbeid (Andersen mfl. 2008). Ikke uventet gir derfor figur 8 et lignende bilde av tilfredshet for samtlige kvinnelige ansatte med skift- og turnusarbeid som det vi fant for ansatte innenfor helse- og sosialyrkene i figur 6. Andelen som ikke er fornøyd med arbeidstiden sin, er imidlertid enda høyere blant alle med skift- og turnusarbeid enn i gruppen helse- og sosialarbeidere, og det gjelder både for heltidsansatte og deltidsansatte.

Små forskjeller mellom heltidsansatte

Hovedinntrykket vi sitter igjen med, er at de fleste heltidsansatte kvinner er fornøyd med sin avtalte arbeidstid, og at det er forbausende små forskjeller mellom ulike grupper. Hele 90 prosent av alle heltidsarbeidere ønsker ingen endring i arbeidstid, og ikke i noen av undergruppene vi har sett på, er denne andelen lavere enn 87 prosent.

Blant deltidsansatte er graden av tilfredshet noe mindre, men rundt 80 prosent av dem som har lang deltid og rundt 70 prosent av dem som jobber kort deltid, er fortsatt fornøyd med arbeidstidsavtalen sin. Kontrasten mellom ulike grupper er også større blant deltidsarbeidere. Det som skiller, ser først og fremst ut til å henge sammen med egenskaper ved jobben. Skift- og turnusarbeidere og midlertidig ansatte har for eksempel relativt høye andeler som sier de ønsker en annen avtalt arbeidstid (33-40 prosent), og nesten alle kunne tenke seg å jobbe mer.

I hvilken grad dette kan karakteriseres som «ufrivillig deltid» kan diskuteres. I våre analyser krever vi for eksempel ikke at de som sier de ønsker å jobbe mer, også må ha forsøkt å få lengre arbeidstid og kan begynne med det innen kort tid for å bli regnet som undersysselsatt, slik som i den publiserte AKU-statistikken. Uansett synes det klart at det finnes en god del utnyttede arbeidskraftsreserver i det norske arbeidsmarkedet, også under en høykonjunktur som i 2006-2007.

Hvorfor er flere fornøyd i våre analyser?

Som nevnt innledningsvis tyder tidligere forskning fra mange land på at det er langt flere som ønsker å jobbe *mindre* enn *mer* enn det de gjør. «Oversysselsetting» har derfor vært ansett som et større problem enn «undersysselsetting».

Denne antakelsen støttes ikke av våre analyser basert på nyere data fra Arbeidskraftundersøkelsene (AKU). Vi finner at andelen som foretrekker lengre arbeidstid heller er høyere enn andelen som foretrekker kortere arbeidstid. Det kan være mange grunner til slike uoverensstemmelser, og dette drøfter vi mer inngående i en annen artikkel (Kitterød og Rønsen 2009). Her vil vi bare påpeke at både spørsmålsformulering, tema og sosial sammenheng varierer mye fra undersøkelse til undersøkelse. Dette vil ha betydning for hvordan folk svarer på spørsmålene.

Når det gjelder den sosiale sammenhengen, kan forbedringer i familiepolitikken ha gjort at kvinner oftere er fornøyd med heltid og i mindre grad ønsker kortere arbeidstid i nyere undersøkelser enn i undersøkelser som ble gjennomført på midten av 1980- og 1990-tallet. AKU skiller seg dessuten også ut temamessig ved kun å dreie seg om yrkesarbeid. Tidligere undersøkelser har hatt et bredere fokus med spørsmål enten om tidsbruk mer generelt, levekår i vid forstand, eller ønsker og muligheter for barnepass og problemer ved å kombinere jobb og familie.

Antakelig er det slik at de positive sidene ved å jobbe vektlegges sterkere når undersøkelsen bare dreier seg om yrkesarbeid, enn når den også handler om familie og fritid. I det siste tilfellet kan jobben lettere oppfattes å stå i motsetning til fritid og familieliv, slik at de negative sidene ved en lang arbeidstid kommer i forgrunnen. Den endelige fasiten er derfor ikke gitt, men resultatene vil bli lettere å tolke dersom de sees i lys av spørsmålsformulering og kontekst.

Referanser

- Amble, N. (2008): Ikke fullt og helt, men stykkevis og delt – om det uønskede deltidsarbeidets vesen, *Søkelys på arbeidslivet* 3/2008.
- Andersen, A., T. Køber og E. Rønning (2008): *Skift og turnus – omfang og mønster*, Rapporter 2008/38, Statistisk sentralbyrå.
- Bø, T.P. og I. Håland (2002): *Dokumentasjon av arbeidskraftundersøkelsen (AKU)*, Notater 2002/24, Statistisk sentralbyrå.
- Bø, T.P., R.H. Kitterød, T. Køber, S.M. Nerland og T. Skoglund: *Arbeidstiden – mønstre og utviklingstrekk*, Rapporter 2008/12, Statistisk sentralbyrå.
- Ellingsæter, A.L. (1987): Ulikhet i arbeidstidsmønstre. Vedlegg til Arbeidstidsutvalgets utredning, NOU 1987:9B.
- Fevang, E. (2004): Like mange undersysselsatte som arbeidsledige, men hvor stor arbeidskraftreserve utgjør de? *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2/2004.
- Herstad Horgen, E. og E. Rønning (2008): Norsk sysselsetting på »Europa-toppen», *Samfunnsspeilet* 5/6: 32-43, Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R.H. (2007): Arbeidstidsønsker i småbarnsfasen. Hvordan tolke ønsker om kortere arbeidstid? *Sosiologisk tidsskrift* 15: 29-53.
- Kitterød, R.H. og K.-M. Roalsø (1996): Arbeidstid og arbeidstidsønsker blant foreldre, *Samfunnsspeilet* 10: 12-23, Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R.H. og M. Rønsen (2009): Hvorfor er mødre mer fornøyd med full jobb i noen undersøkelser enn i andre? *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2/2009.
- Kjeldstad, R. (2006): Hvorfor deltid? *Tidsskrift for samfunnsforskning* 47: 513-544.
- Kjeldstad, R. (2009): En reservearmé av kvinner (og menn)? *Søkelys på arbeidslivet* 1/2009.
- Kjeldstad, R. og E. Nymoene (2004): *Kvinner og menn i deltidsarbeid. Fordeling og forklaringer*, Rapporter 2004/29, Statistisk sentralbyrå.
- Moland, L.E. og H. Gautun (2002): *Deltid: Bidrag eller hemske for fornyelse av pleie- og omsorgssektoren?* Rapport 395, Oslo: FAFO.
- NOU 2004:29: *Kan flere jobbe mer? Deltid og undersysselsetting i norsk arbeidsliv*, Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/nouer/2004/nou-2004-29.html?id=389495>)
- Pettersen, S. V. (2003): *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 2002*, Rapporter 2003/9, Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2009): *Arbeidskraftundersøkelsen 1. kvartal 2009* (<http://www.ssb.no/aku/tab-2009-04-29-03.html>).
- Stier, H. og N. Lewin-Epstein (2003): Time to work: A comparative analysis of preferences for working hours, *Work and occupation* 30: 302-326.
- Torp, H. og E. Barth (2001): *Actual and preferred working time. Regulations, incentives and the present debate on working time in Norway*, Rapport 2001:3, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Van Echelt, P.E., A.C. Glebbeek og S.M. Lindenberg (2006): The new lumpiness of work: explaining the mismatch between actual and preferred working hours, *Work, employment and society* 20: 493-512.